

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 10 grudnia 2015 r. *

Odesłanie prejudycjalne — Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości — Współpraca sądowa w sprawach cywilnych — Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 — Artykuł 4 ust. 1 — Pojęcia „państwa, w którym powstaje szkoda”, „szkody” i „skutków pośrednich czynu niedozwolonego” — Szkody poniesione osobiście przez członka rodziny osoby zmarłej w wyniku wypadku drogowego — Prawo właściwe

W sprawie C-350/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunale di Trieste (sąd pierwszej instancji w Trieście, Włochy) postanowieniem z dnia 10 lipca 2014 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 21 lipca 2014 r., w postępowaniu:

Florin Lazar

przeciwko

Allianz SpA,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, prezes trzeciej izby, pełniący obowiązki prezesa czwartej izby, J. Malenovský, M. Safjan (sprawozdawca), A. Prechal i K. Jürimäe, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Wahl,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu L. Lazar oraz G. Chiturlas przez M. Bonito, avvocato,
- w imieniu rządu austriackiego przez G. Eberharda, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandesa oraz A. Fonsecę Santos, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez L. Cappelletiego oraz M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: włoski.

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 10 września 2015 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 4 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz.U. L 199, s. 40, zwanego dalej „rozporządzeniem Rzym II”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między F. Lazarem, mającym miejsce pobytu w Rumunii, a włoskim towarzystwem ubezpieczeniowym Allianz SpA w przedmiocie naprawienia szkód majątkowych i niemajątkowych, jakie poniósł on w wyniku śmierci córki wskutek wypadku drogowego, który miał miejsce we Włoszech.

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie Rzym II

- 3 Zgodnie z treścią motywu 7 rozporządzenia Rzym II:

„Przedmiotowy zakres zastosowania oraz przepisy niniejszego rozporządzenia powinny być spójne z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych [(Dz.U. 2001, L 12, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 4, s. 42), zwanym dalej »rozporządzeniem Bruksela I«] oraz z instrumentami dotyczącymi prawa właściwego dla zobowiązań umownych”.

- 4 Motywy 16 i 17 tego rozporządzenia są sformułowane następująco:

„(16) Jednolite przepisy powinny zwiększać przewidywalność orzeczeń sądowych i zapewniać odpowiednią równowagę między interesami osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowanego. Związek z państwem, w którym powstała szkoda bezpośrednia (*lex loci damni*), zapewnia odpowiednią równowagę między interesami osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowanego, a także odzwierciedla nowoczesne podejście do odpowiedzialności cywilnej i rozwój systemów odpowiedzialności na zasadzie ryzyka.

(17) Prawo właściwe powinno zostać określone na podstawie miejsca powstania szkody, niezależnie od państwa lub państw, w których mogłyby wystąpić skutki pośrednie. W przypadku zatem szkody na osobie lub szkody na mieniu państwem, w którym powstaje szkoda, powinno być państwo, w którym, odpowiednio, została poniesiona szkoda na osobie lub szkoda na mieniu”.

- 5 Artykuł 2 rzeczonoego rozporządzenia, zatytułowany „Zobowiązania pozaumowne”, stanowi w ust. 1:

„Do celów niniejszego rozporządzenia szkoda obejmuje wszelkie następstwa wynikające z czynu niedozwolonego, bezpodstawnego wzbogacenia, prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia lub culpa in contrahendo”.

- 6 W rozdziale II rozporządzenia Rzym II, dotyczącym czynów niedozwolonych, zawarty jest art. 4, zatytułowany „Zasada ogólna”. Artykuł ten ma następujące brzmienie:

„1. Jeżeli niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, oraz niezależnie od tego, w jakim państwie lub państwach występują skutki pośrednie tego zdarzenia.

2. Jednakże, w przypadku gdy osoba, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowany mają, w chwili powstania szkody, miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo tego państwa.

3. Jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w ust. 1 lub 2, stosuje się prawo tego innego państwa. Znacznie ściślejszy związek z innym państwem może polegać, w szczególności, na istnieniu wcześniejszego stosunku pomiędzy stronami, takiego jak umowa, ściśle związanego z danym czynem niedozwolonym”.

- 7 Na podstawie art. 15 lit. c) i f) rozporządzenia Rzym II prawo właściwe dla zobowiązania pozaumownego określa „istnienie, charakter i ocenę szkody lub dochodzony sposób jej naprawienia” oraz „osoby uprawnione do odszkodowania za szkody poniesione osobiście”.

Rozporządzenia Bruksela I oraz (UE) nr 1215/2012

- 8 Rozdział II rozporządzenia Bruksela I, który określa normy dotyczące ustalenia sądu właściwego, zawiera sekcję 2 dotyczącą „[j]urysdykcji szczególnej”. W sekcji tej figuruje art. 5, którego pkt 3 przewiduje:

„Osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim:

[...]

3) jeżeli przedmiotem postępowania jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikające z takiego czynu – przed sąd miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę”.

- 9 Rozporządzenie to zostało zastąpione ze skutkiem od dnia 10 stycznia 2015 r. rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 351, s. 21), zawierającym art. 7 pkt 2 o treści identycznej z treścią art. 5 pkt 3 rozporządzenia Bruksela I.

Prawo włoskie

- 10 Jak wyjaśnił sąd odsyłający, Corte suprema di cassazione (sąd kasacyjny) dokonał wykładni art. 2043 i 2059 kodeksu cywilnego w taki sposób, że członkom rodziny zmarłego przysługuje, iure proprio, odszkodowanie za szkody majątkowe oraz niemajątkowe. Jeżeli chodzi o szkody niemajątkowe, mogą im zostać przyznane: zadośćuczynienie za uszczerbek na zdrowiu (uszczerbek stwierdzony medycznie), za krzywdę (cierpienia psychiczne) oraz za uszczerbek dla życia rodzinnego (znaczącą zmianę w życiu codziennym).

- 11 Sąd ten wskazał również, że zgodnie z art. 283 ust. 1 kodeksu ubezpieczeń prywatnych, jeżeli pojazd, który spowodował szkodę, nie został ustalony, odszkodowanie za szkody spowodowane w wyniku wypadku drogowego wypłaca Fondo di garanzia per le vittime della strada (fundusz gwarancyjny dla ofiar wypadków drogowych), za pośrednictwem wyznaczonych przedsiębiorstw ubezpieczeniowych.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 12 Z postanowienia odsyłającego wynika, że F. Lazar, obywatel Rumunii, wystąpił o odszkodowanie za szkody majątkowe i o zadośćuczynienie za szkody niemajątkowe, jakich doznał w wyniku śmierci córki, obywatelki Rumunii mającej miejsce pobytu we Włoszech, wskutek wypadku drogowego zaistniałego w tym ostatnim państwie członkowskim, spowodowanego przez nieustalony pojazd.
- 13 Fundusz gwarancyjny dla ofiar wypadków drogowych wskazał towarzystwo ubezpieczeniowe Allianz SpA jako wyznaczone przedsiębiorstwo.
- 14 W sprawie wzięły udział w charakterze interwenientów również matka oraz babcia ofiary, będące obywatelkami Rumunii i mające miejsce pobytu we Włoszech. Żądają one naprawienia szkód majątkowych i niemajątkowych doznanych wskutek śmierci ofiary wypadku.
- 15 Zdaniem sądu odsyłającego, skoro powodowie domagają się odszkodowania i zadośćuczynienia za szkodę i krzywdę, których doznali osobiście w wyniku śmierci członka rodziny, należy ustalić, czy ta szkoda i krzywda stanowią szkodę w rozumieniu art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II, czy skutek pośredni czynu niedozwolonego w rozumieniu tego samego przepisu.
- 16 Od odpowiedzi na to pytanie zależy decyzja co do prawa materialnego, jakie powinien zastosować sąd odsyłający, by mógł on rozstrzygnąć kwestię zaistnienia oraz możliwości naprawienia szkód podnoszonych przed tym sądem przez powoda mającego miejsce pobytu w Rumunii. W tym względzie sąd odsyłający przedstawia powody mogące prowadzić do zastosowania w zawisłym przed nim sporze zarówno prawa włoskiego, jak i prawa rumuńskiego.
- 17 I tak na podstawie prawa włoskiego szkoda wynikająca ze śmierci członka rodziny jest szkodą poniesioną bezpośrednio przez członka rodziny, i przyjmuje w szczególności formę naruszenia jego praw osobistych. W konsekwencji powód powołuje się w sporze głównym na szkodę, która na podstawie tego prawa krajowego powinna być uznana za jego własną i za materialną konsekwencję śmierci członka jego rodziny. Natomiast w innych europejskich systemach prawnych ten rodzaj szkody nie jest, zdaniem sądu odsyłającego, postrzegany w taki sam sposób.
- 18 Ponadto, mimo iż zgodnie z prawem włoskim chodzi o szkodę bezpośrednią poniesioną przez uprawnionego w związku ze śmiercią członka rodziny, sąd odsyłający zastanawia się, czy w świetle orzecznictwa Trybunału dotyczącego rozporządzenia Bruksela I prawo do uzyskania odszkodowania za tę szkodę może stanowić, w myśl rozporządzenia Rzym II, jeden ze „skutków pośrednich” pierwotnego czynu niedozwolonego, to jest wypadku drogowego.

- 19 W tych okolicznościach Tribunale di Trieste (sąd pierwszej instancji w Trieście) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„W jaki sposób należy interpretować art. 4 ust. 1 rozporządzenia [Rzym II] dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych, zgodnie z którym »prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda«. W szczególności:

- 1) w jaki sposób należy interpretować pojęcie »państwo, w którym powstaje szkoda« w rozumieniu art. 4 ust. 1 rozporządzenia [Rzym II] w związku z powództwem o odszkodowanie za szkody majątkowe oraz niemajątkowe wytoczonym przez członków rodziny osoby zmarłej w wypadku drogowym, który miał miejsce w państwie siedziby sądu, w sytuacji gdy osoby te mają miejsce pobytu w innym państwie Unii Europejskiej i tamże doznały rzeczonych szkód?
- 2) czy dla celów stosowania art. 4 ust. 1 rozporządzenia [Rzym II] szkody majątkowe i niemajątkowe członków rodziny osoby zmarłej w wypadku drogowym, który miał miejsce w państwie siedziby sądu, poniesione przez nich w państwie miejsca ich pobytu, stanowią »szkod[y]« w rozumieniu art. 4 ust. 1 lub »skutki pośrednie« w rozumieniu drugiej części tego przepisu?».

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 20 Poprzez swoje pytania, które należy przeanalizować łącznie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II należy – dla celów ustalenia prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z wypadku drogowego – interpretować w ten sposób, że szkody związane ze śmiercią osoby w takim wypadku, który miał miejsce w państwie członkowskim siedziby sądu, i poniesione przez członków rodziny tej osoby mających miejsce pobytu w innym państwie członkowskim, powinny być kwalifikowane jako „szkod[y]” lub „skutki pośrednie” tego wypadku w rozumieniu wspomnianego przepisu.
- 21 Tytułem wstępu należy przypomnieć, jeżeli chodzi o wykładnię art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II, że z wymogów zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości wynika, że treści przepisu prawa Unii, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia swego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną i jednolitą wykładnię (zob. podobnie wyrok Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 37). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału należy w tej kwestii uwzględniać nie tylko brzmienie tego przepisu, lecz także jego kontekst oraz cele aktu prawnego, którego jest on częścią (wyrok Lanigan, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 22 W tym zakresie należy zauważyć, że zgodnie z art. 2 rozporządzenia Rzym II „szkoda obejmuje wszelkie następstwa wynikające z czynu niedozwolonego”.
- 23 Tymczasem, dla celów wskazania prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego, art. 4 ust. 1 rzeczonoego rozporządzenia przyjmuje prawo państwa, w którym „szkoda” powstaje, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, lub od tego, w jakim państwie lub jakich państwach występują „skutki pośrednie” tego zdarzenia. Szkodą, jaką należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu miejsca, w którym szkoda ta powstaje, jest szkoda bezpośrednia, a wynika to z motywu 16 wspomnianego rozporządzenia.
- 24 W odniesieniu do szkody na osobie lub szkody na mieniu prawodawca Unii sprecyzował w motywie 17 rozporządzenia Rzym II, że państwem, w którym powstaje szkoda bezpośrednia, jest państwo, w którym została poniesiona szkoda na osobie lub szkoda na mieniu.

- 25 Wynika stąd, że jeżeli jest możliwe ustalenie wystąpienia szkody bezpośredniej, co zwykle ma miejsce w razie wypadku drogowego, miejsce tej szkody bezpośredniej będzie istotnym łącznikiem dla celów określenia prawa właściwego, niezależnie od pośrednich skutków tego wypadku. W rozpatrywanej sprawie szkoda polega na obrażeniach, które spowodowały śmierć córki F. Lazara, przy czym szkoda ta, według sądu odsyłającego, wystąpiła we Włoszech. Natomiast szkody doznane przez jej członków rodziny należy uznać za skutki pośrednie wypadku, którego dotyczy postępowanie główne, w rozumieniu art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II.
- 26 Wykładnia taka znajduje potwierdzenie w art. 15 lit. f) rzeczzonego rozporządzenia, który prawu właściwemu powierza kwestię ustalenia osób, które mogą podnosić, że szkody doznały, przy czym litera ta obejmuje rozpatrywaną w postępowaniu głównym sytuację szkód doznanych przez członków rodziny ofiary.
- 27 Jak bowiem wyjaśniła Komisja Europejska odnośnie do art. 11 lit. g) wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) [COM(2003) 427 wersja ostateczna], który stał się art. 15 lit. f) rozporządzenia Rzym II, wskazane prawo określa również osoby uprawnione do odszkodowania za szkody poniesione osobiście. Pojęcie to dotyczy w szczególności kwestii, czy osoba inna niż „bezpośrednia ofiara” może uzyskać naprawienie szkody wyrządzonej jej „rykoszetem” w następstwie szkody doznanej przez osobę poszkodowaną. Szkoda ta może przybrać postać krzywdy, na przykład w postaci bólu wywołanego śmiercią członka rodziny lub szkody finansowej, wyrządzonej na przykład dzieciom lub małżonkowi osoby zmarłej.
- 28 W świetle tych okoliczności należy w pierwszej kolejności ustalić prawo właściwe dla zdarzenia prawnego, by następnie móc na jego podstawie ustalić osoby, które doznały szkody dającej prawo do odszkodowania.
- 29 I tak zastosowanie prawa miejsca wystąpienia szkody bezpośredniej przyczynia się do osiągnięcia wyrażonego w motywie 16 rozporządzenia Rzym II celu polegającego na zapewnieniu przewidywalności prawa właściwego z jednoczesnym uniknięciem ryzyka, że rzeczony czyn niedozwolony mógłby zostać podzielony na kilka elementów podlegających różnym prawom w zależności od miejsca, w którym osoby inne niż ofiara doznają szkody.
- 30 Z powyższych rozważań wynika, że na przedłożone pytania należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II należy – dla celów ustalenia prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z wypadku drogowego – interpretować w ten sposób, że szkody lub krzywdy związane ze śmiercią osoby w takim wypadku, który miał miejsce w państwie członkowskim siedziby sądu, i poniesione przez członków rodziny tej osoby mających miejsce pobytu w innym państwie członkowskim, powinny być kwalifikowane jako „skutki pośrednie” tego wypadku w rozumieniu wspomnianego przepisu.

W przedmiocie kosztów

- 31 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 4 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) należy – dla celów ustalenia prawa właściwego dla zobowiązania pozaumownego wynikającego

z wypadku drogowego – interpretować w ten sposób, że szkody lub krzywdy związane ze śmiercią osoby w takim wypadku, który miał miejsce w państwie członkowskim siedziby sądu, i poniesione przez członków rodziny tej osoby mających miejsce pobytu w innym państwie członkowskim, powinny być kwalifikowane jako „skutki pośrednie” tego wypadku w rozumieniu wspomnianego przepisu.

Podpisy